

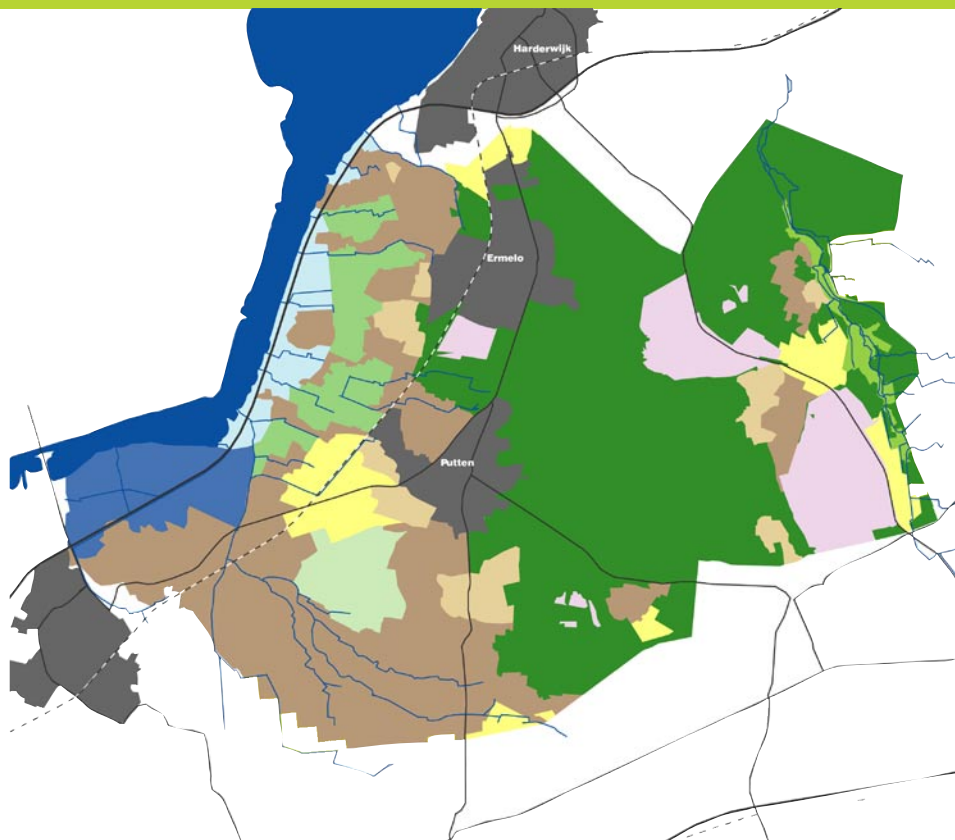
Beeldenboek

landschap & erven

Ermelo & Putten

Kampenlandschap

Enkdoorpenlandschap

Oud broekontginningen-landschap

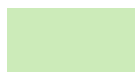
Zuiderzeepolderlandschap

Zuiderzeekustlandschap

Jong heideontginningen landschap

Jong broekontginningen landschap

Beekdallandschap Leuvenumse Beek

Bos- en heidelandschap

Inhoud

Voorwoord

1 Inleiding

2 Visie (uit het landschapsontwikkelingsplan)

3 Erven

4 De landschappen

4.1 Kampenlandschap

4.2 Enkdorplandschap

4.3 Oud broekontginningslandschap

4.4 Zuiderzeepolderlandschap

4.5 Zuiderzeekustlandschap

4.6 Jong heideontginningslandschap

4.7 Jong broekontginningslandschap

4.8 Beekdallandschap Leuvenumse Beek

4.9 Bos- en heidelandschap

Voorwoord

pm vragen wethouder(s)

1 Inleiding

Het landschap is ontstaan door een eeuwenlange wisselwerking tussen de natuurlijke ondergrond en de mensen die er woonden en werkten. Dit heeft tot uiteenlopende landschapstypen geleid met ieder een aantal eigen kenmerken.

Door middel van deze folder wordt u als inwoner of ondernemer geïnformeerd over de achtergronden van uw landschap, zodat u als u bouwplannen voor uw huis of bedrijf heeft of van plan bent uw tuin of erf aan te passen, rekening kunt houden met de streekeigen landschapkenmerken. Laat dit beeldenboek inspiratiebron zijn voor uw bijdrage aan een aantrekkelijk landschap.

Op de volgende pagina staat landschapsvisie uit het Landschapsontwikkelingsplan (LOP) Ermelo en Putten. Vervolgens worden de kenmerken, visie en richtlijnen / opgaven, bouwstenen en sortimentkeuze per landschapstype benoemd en verbeeld.

ontwikkelen stedelijk uitloopgebied zone Ermelo - Harderwijk als groen werklandschap met versterking landschappelijk raamwerk en afgewogen samenhangend geheel van (nieuwe) bebouwing, recreatie, landgoederen, instellingsterreinen, natuur en landschap

(her)inrichten kustlandschap van voormalige Zuiderzee met evenwicht tussen recreatie en natuur, behoud en ontwikkelen watergerelateerde dag- en verblijfsrecreatie (richtingsplan recreatiegebieden Horst en Nulde)

behoud karakteristieke openheid historische Telgter Eng

ontwikkelen Landschapslijst: groene buffer tussen de kernen Ermelo en Putten met opeenvolgende reeks van landschappen tussen de Veluwe en de Randmeren, bouwstenen: natuur (ecologische verbinding Vollenbeekroute, Groene Kruispunt), recreatie (o.a. struinpaden), landschapselementen, landgoederen, cultuurhistorie (o.a. Groevenbeek, sprengen en lanenstructuur), landbouw, boscompensatie

zone inpassing (nieuwe dorpsrand binnen landschappelijk raamwerk van groenstructuren

ontwikkelen robuuste ecologische verbinding Veldbeekroute met behoud van open landschap, plas-draszones als stapstenen, mogelijkheden voor extensief recreatief medegebruik

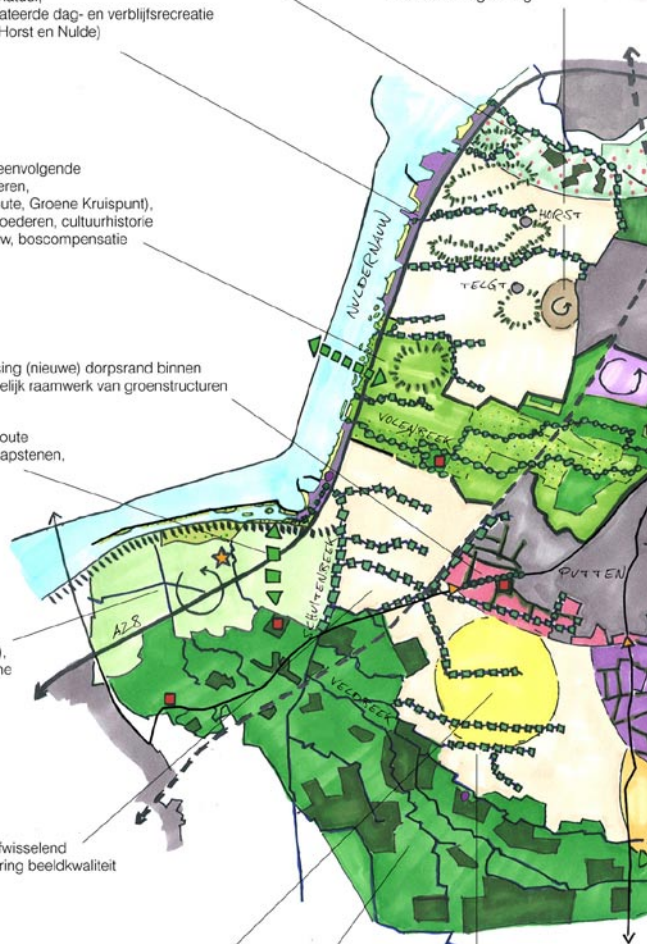
verbeteren ruimtelijke kwaliteiten Putterpolder door vergroten openheid en ecologische waarden (vanuit Nationaal Landschap Arnhem en Natura-2000), aandachtspunten o.a. camping, visvijver, cultuurhistorische landschapselementen, weidevogels, A28

agrarisch werklandschap met versterking ruimtelijk afwisselend half open landschap, diversiteit aan functies, verbetering beeldkwaliteit (principes per landschapstype uit te werken)

mogelijkheid schaalvergroting landbouw binnen te ontwikkelen grofmazig landschappelijk raamwerk, o.a. van beplanting langs belangrijkste wegen

ruimtelijk, ecologisch en recreatief versterken beken (principes per landschapstype uitwerken)

versterken robuuste landgoederenzone Gerven - Hell - Oldenaller met nieuwe economische dragers (extensieve functies) binnen huidige landschappelijke kwaliteit

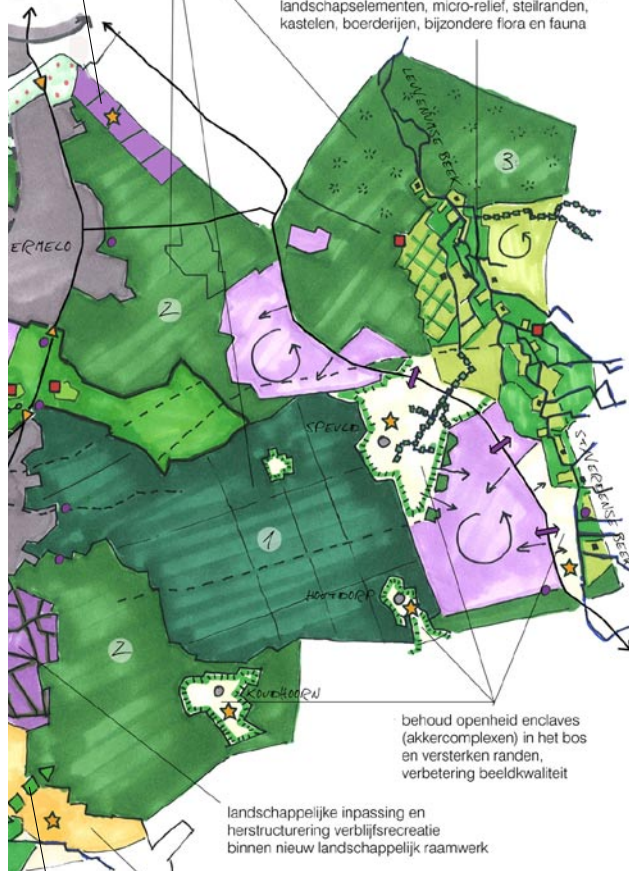
verbetering beeldkwaliteit en herstructurering ("kamers" in het bos)
 functies zone Eendenparkweg / Haspel (verblifsrecreatie, maneges,
 diverse kleine bedrijvjes), zone integraal ontwikkelen
 aandachtspunten o.a. hekken, paardenbakken, inheemse beplanting

2. Visie

behoud karakteristieke verschillende bostypen

1. historische malenbossen speulder- en spielderbos, met historische post- en koningswegen
2. productiebossen: ontwikkelen meer ruimtelijke afwisseling
3. bebost stuifzandgebied met karakteristiek relief

behoud en ontwikkeling kleinschalig natuur- en cultuurlandschap Leuvenumse/Staverdense Beekdal, afwisselend bos en open akkers en madelanden, landschapselementen, micro-relief, steilranden, kastelen, boerderijen, bijzondere flora en fauna

behoud openheid enclaves (akkercomplexen) in het bos en versterken randen, verbetering beeldkwaliteit

landschappelijke inpassing en herstructurering verblifsrecreatie binnen nieuw landschappelijk raamwerk

landschappelijke versterking, aanbrengen meer structuur (o.a. laanbeplanting) en verbetering beeldkwaliteit in 2 zones: Huinerveld (openheid) en Veenhuizerveld (kleinschaligheid), aandachtspunten o.a. hekken, verlichting, paardenbakken, inheemse beplanting

ontwikkelen robuuste ecologische verbinding door versterken fijnmazig netwerk van kleine landschapselementen Veenhuizerveld

Legenda (symbolen)

- karakteristieke dekzandruggen
- verbetering beeldkwaliteit
- beek in kleinschalig landschap (kampenlandschap); geen begeleidend beplanting
- beek in relatief open landschap (oude/ jonge ontginningen); beek begeleidend beplanting
- ecologische verbindingzone langs beek met ontwikkeling natte natuur (begrensd EHS)
- behouden karakteristieke openheid
- doorzichten op heidevelden
- verbetering ruimtelijke kwaliteit en herkenbaarheid dorpsreus
- kasteel / historische buitenplaats
- ruimtelijk versterken bosrand enclave
- verbetering veiligheid en oversteekbaarheid provinciale weg
- verbetering en ontwikkeling recreatieve opstap-/ rustpunten (start routes, horeca, verbetering parkeergelegenheid)

3. Erven

4. De Landschappen

4.1

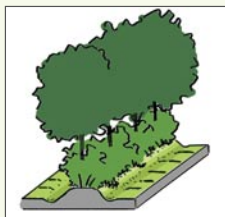
Kampenlandschap

Visie

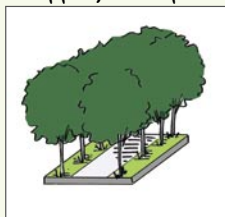
In het kampenlandschap wordt gestreefd naar behoud en versterking. Dit gebeurt onder andere door behoud en herstel van landschapselementen. Maar ook de erven maken een belangrijk onderdeel uit van het waardevolle landschap. En daar willen de gemeenten Ermelo en Putten aan werken. Vooral bij nieuwe erven en bij veranderingen op erven is het van belang om met streekeigen beplanting het erf onderdeel te laten uitmaken van het landschap.

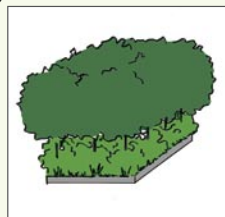
Bouwstenen landschappelijke inpassing

houtwal

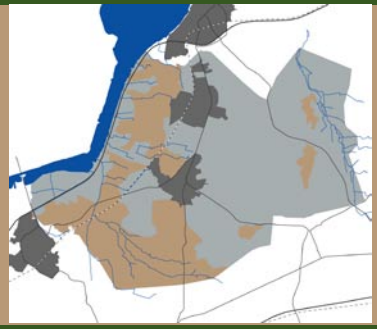
laan

bosperceel

Ruimtelijke karakteristiek

Het kampenlandschap vinden we met name op de flank van het Veluwemassief. Het kampenlandschap is herkenbaar aan de bochtige wegen met verspreid liggende boerderijen, beken, erfbeplanting, wegbeplanting, een onregelmatige kavelstructuur en landschapselementen zoals kleine bosjes en houtwallen.

Richtlijnen / opgaven

- versterken kleinschaligheid door herstel, behoud en versterking van houtwallen, lanen en onregelmatige bospercelen in mozaïekpatroon van onregelmatige kavelvormen;
- begeleiding erven met forse beplanting met afwisseling van beslotenheid en zicht naar open ruimten;
- waar mogelijk aanleg kleine bospercelen;
- inpassing niet alleen door aanbrengen erfgransbeplanting, beplanting op enige afstand van erf kan ook;
- solitair, boomgroep en/of boomgaard voor op het erf.

Sentimentkeuze

Houtwal: eik, es, els, ruwe berk, lijsterbes, meidoorn, hazelaar, veldesdoorn, hondsroos, vuilboom, gelderse roos, hulst

Laan: eik, beuk

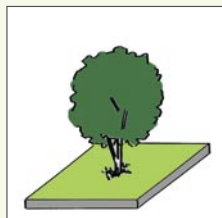
Bosperceel: eik, ruwe berk

Boomgaard: hoogstamfruit, eikengarde

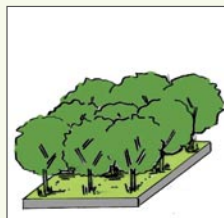
Solitair en boomgroep: eik, beuk, kastanje, linde, noot

boomgroep

solitair

boomgaard

4.2

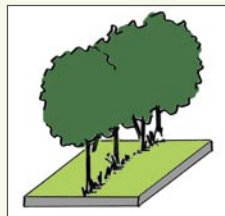
Enkdorpenlandschap

Visie

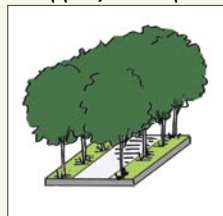
In het enkdorpenlandschap wordt gestreefd naar behoud en versterking. De openheid van de enken is daarbij van belang. Bij uitbreiding van dorpen wordt een landschappelijk raamwerk ontwikkeld met de hieronder verbeelde bouwstenen. Ook in dit landschap zijn de erven een belangrijk onderdeel. Vooral bij nieuwe erven en bij veranderingen op erven is het van belang om met streekeigen beplanting het erf onderdeel te laten uitmaken van het landschap.

Bouwstenen landschappelijke inpassing

bomenrij

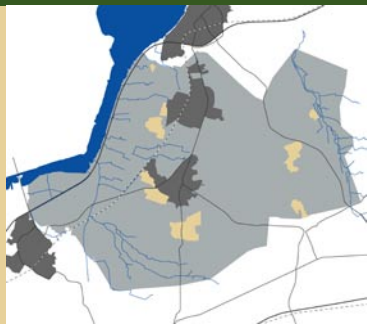
laan

bosperceel

Ruimtelijke karakteristiek

Het enkdorpenlandschap vinden we rondom de kernen Ermelo en Putten (oorspronkelijk ook enkdorp) en op het Veluwemassief. Dit landschap is herkenbaar aan de bochtige wegen met oude boerderijen, oude akkerlanden (enken), een kleinschalige verkaveling en landschapselementen zoals hakhoutbosjes en houtwallen.

Richtlijnen / opgaven

- accentueren onregelmatige verkaveling met beplanting;
- bebouwing aan de randen van de eng/enk inpassen met beplanting met behoud van doorzichten naar de eng;
- beslotenheid van het bos aan de stuwkant behouden;
- aan de kant van de eng vergroten door middel van aanleg kleine bosbercelen (waar mogelijk);
- herstel en behoud laanbeplanting;
- herstel, behoud en aanleg van houtwallen en boomgroepen;
- solitaires voor op het erf.

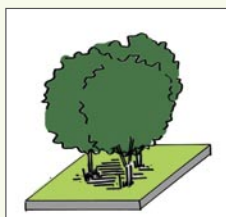
Sentimentkeuze

Houtwal: eik, es, els, ruwe berk, lijsterbes, meidoorn, hazelaar, veldesdoorn, hondsroos, vuilboom, gelderse roos, hulst

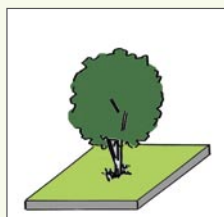
Laan: eik, beuk, es

Bosperceel: eik, ruwe berk

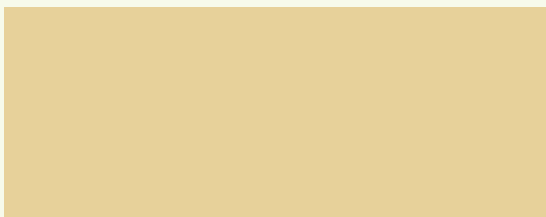
Solitaire en boomgroep: eik, beuk, kastanje, linde, noot

boomgroep

solitaire

4.3

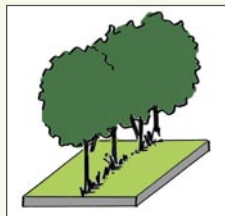
Oud broekontginningen landschap

Visie

Het oud broekontginningenlandschap maakt deel uit van het 'agrarisch werklanschap' (zie visie). In dit gebied wordt het afwisselende, half open landschap versterkt. Het verbeteren van de beeldkwaliteit van erven is ook een doel in dit gebied. Een deel van het gebied maakt onderdeel uit van het project 'Landschapslijst Ermelo Putten'.

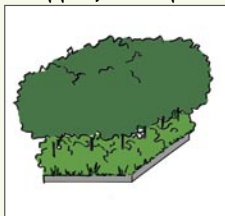
Bouwstenen landschappelijke inpassing

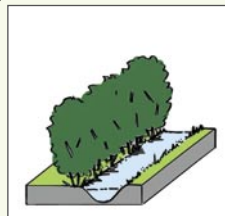
bomenrij

laan

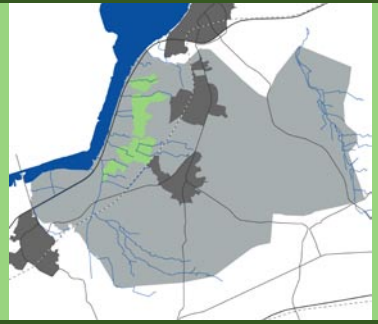
bosperceel

elzensingel

Ruimtelijke karakteristiek

Het oud broekontginningschap ligt in het van oorsprong lage en natte gebied ten westen van Ermelo en Putten. Het landschap is herkenbaar aan de regelmatige kavelstructuur, een recht wegenpatroon met laanbeplanting en boerderijen met erfbeplanting en landschapselementen zoals houtwallen. Het landschap is in 100 jaar erg veranderd.

Richtlijnen / opgaven

- erf voorzien van royale erfbeplanting;
- accentuering "rechte kamerstructuur" en lange lijnen in het landschap door houtsingels;
- herstel en behoud (broek)bospercelen;
- forse laanbeplanting langs wegen als structuurdragers van het landschap, met behoud zicht op het erf;
- laanbeplanting langs inrit;
- herstel en behoud houtsingels;
- solitair en/of boomgroep voor op het erf;
- eventueel hoogstamfruitboomgaard of eikengarde op het erf.

Sentimentkeuze

Houtsingel: eik, es, els, ruwe berk

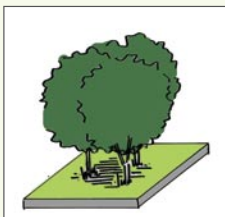
Laan: eik, beuk

Knotbomen: knotwilgen, knotelzen

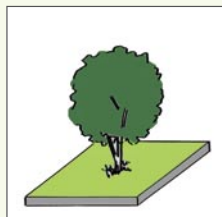
Broekbos: els, wilg, populier

Boomgaard: hoogstamfruit als (sier)appel, (sier)peer

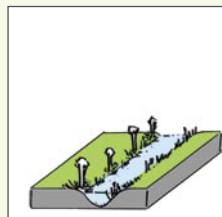
Solitair en boomgroep: eik, beuk, kastanje, linde, noot

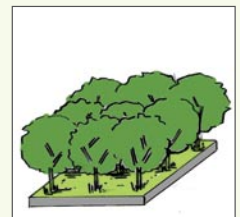
boomgroep

solitair

knotbomen

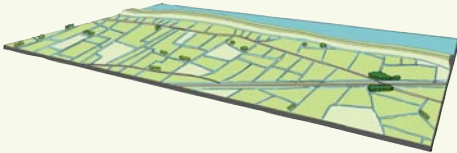

boomgaard

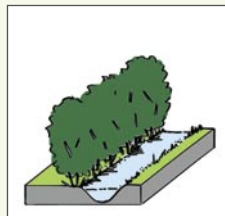
4.4 Zuiderzee polderlandschap

Visie

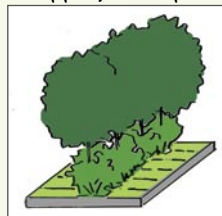
In de Putterpolder wordt vooral gestreefd naar het versterken van de openheid van het landschap. Dit sluit goed aan bij de doelen die zijn gesteld vanuit natuurbeleid voor onder andere weidevogels (Natura 2000).

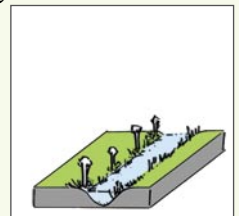
Bouwstenen landschappelijke inpassing

elzensingel

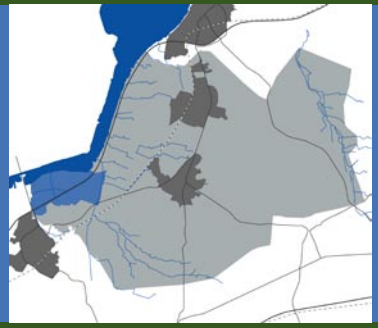
houtsingel

knotbomen

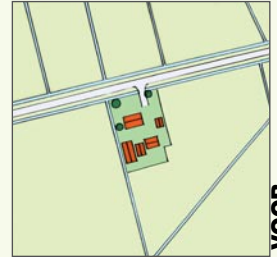
Ruimtelijke karakteristiek

Het landschap van de Putterpolder aan de voormalige zuiderzeekust is vooral herkenbaar aan de openheid en de onregelmatige verkaveling. De A28 loopt dwars door het open landschap heen. Landschapselementen komen nauwelijks voor, alleen wat oeverbeplanting.

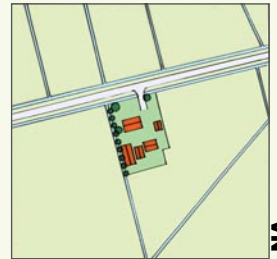

Richtlijnen / opgaven

- behoud grote openheid van het landschap;
- erven als "groene eilanden" in openheid;
- alleen singelbeplanting en ander opgaand groen bij/op een erf;
- polderstructuur is richtinggevend voor beplantingsstructuur;
- erf omzomen met (elzen)singels zodat hoofdzakelijk de dakvlakken zichtbaar zijn vanuit het landschap;
- solitairen voor op het erf;
- natuurvriendelijke oever(s) langs sloot.

VOOR

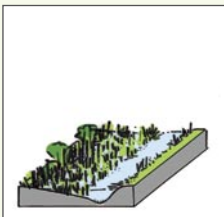
NA

Sentimentkeuze

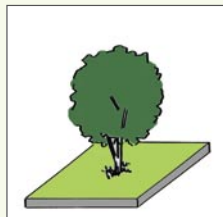
Singel: zwarte els, populier, es, wilg

Solitair: eik, es, kastanje

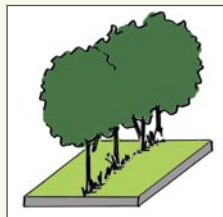
Knotbomen: knotelzen, knotwilgen

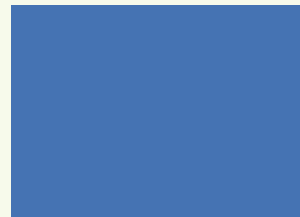
natuurvriendelijke oever

solitair

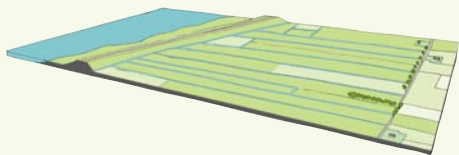
bomenrij

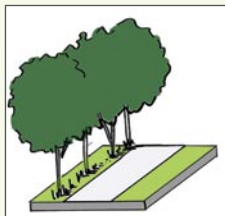
4.5 Zuiderzee kustlandschap

Visie

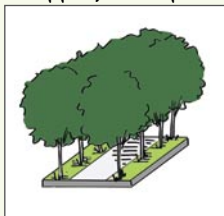
Het Zuiderzeekustlandschap bestaat uit twee delen: het natuur- en recreatiegebied tussen de A28 en de randmeren en het gebied aan de andere kant van de snelweg. Dit laatste gebied maakt onderdeel uit van het 'agrarisch werklandschap', dat bestaat uit verschillende landschapstypen. In het werklandschap wordt gestreefd naar versterking van het afwisselende, half open landschap. Het gebied ten westen van de A28 wordt verder ontwikkeld met aandacht voor het evenwicht tussen recreatie en natuur.

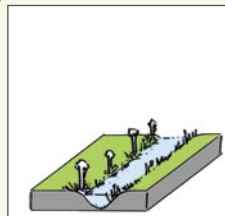
Bouwstenen landschappelijke inpassing

bomen langs weg

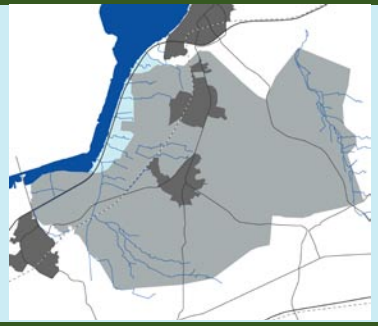
laan

knotbomen

Ruimtelijke karakteristiek

Het kustlandschap langs de voormalige Zuiderzeekust is herkenbaar als open landschap met enkele boerderijen met erfbeplanting, verspreid langs wegen. Kenmerkend zijn de regelmatige slagenverkaveling en kleine bosjes. Ook de recreatiegebieden tussen de A28 en de randmeren horen bij dit landschap, maar hebben een eigen uiterlijk.

Richtlijnen / opgaven

- behoud en versterking smalle open kavels (slagenverkaveling) en zichtrelaties naar achterliggende landschap;
- accentueren verkavelingsrichting met knotbomenrijen op eerste deel van de kavel (vanaf weg gezien). Daarachter behoud openheid;
- herstel en behoud beplanting ter geleiding van de weg ontginningsas);
- beplanting ter inpassing erf hoeft niet persé op erfgrans, kan ook op enige afstand van het erf;
- accentueren inrit met laanbeplanting;
- solitair voor op het erf;
- natuurvriendelijke oever(s) langs de sloot.

Sentimentkeuze

Houtsingel: populier, es, zwarte els, wilg

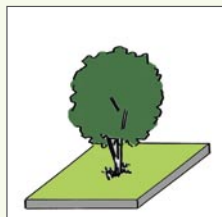
Knotbomen: knotwilgen, knotelzen

Bomen langs weg en inrit: wilg, els, eik

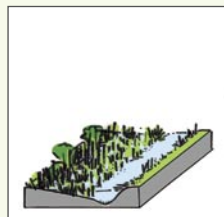
Solitair: eik, es

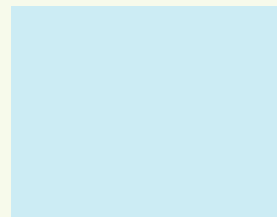
houtsingel

solitair

natuurvriendelijke oever

4.6

Jong heideontginningen landschap

Visie

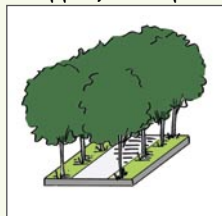
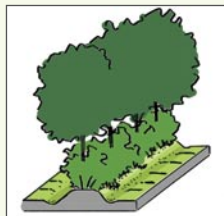
Behalve de grote bos- en heidegebieden maakt het jong heideontginningenlandschap onderdeel uit van het 'agrarisch werklanschap', dat bestaat uit verschillende landschapstypen.

In het werklanschap wordt gestreefd naar versterking van het afwisselende, half open landschap.

Het verbeteren van de beeldkwaliteit van erven is ook een doel in dit gebied.

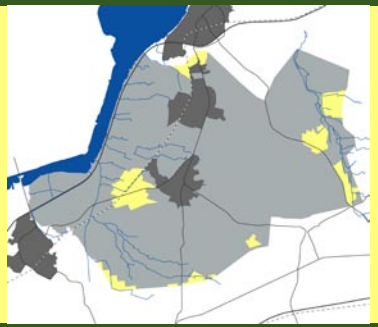

Bouwstenen landschappelijke inpassing

Ruimtelijke karakteristiek

Het jong heideontginningenlandschap is vanaf 1850 ontstaan rondom de oudere landschappen. Het landschap is herkenbaar aan de grote, rechte percelen, rechte wegen en landschapselementen zoals kleine bosjes en solitaire bomen. Ook de bossen en heidegebieden op het Veluwe-massief horen bij dit jong heideontginningenlandschap.

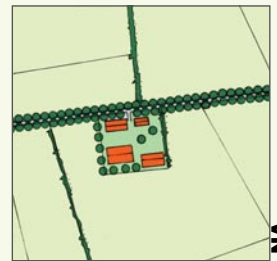

Richtlijnen / opgaven

- benadrukken rechte blokverkaveling en lijnen in het landschap met houtwallen en -singels;
- laanbeplanting langs wegen en eventueel langs de inrit;
- herstel en behoud van houtwallen en -singels;
- eventueel solitaire, boomgroep en/of boomgaard op het erf.

VOOR

NA

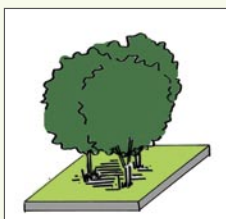
Sentimentkeuze

Houtsingel en -wal: eik, ruwe berk, zwarte els, lijsterbes, meidoorn, veldesdoorn, boswilg, hondsroos

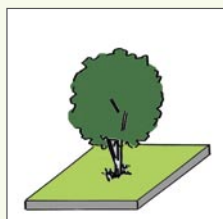
Laan: eik, berk

Boomgaard: hoogstamfruit of eikengarde

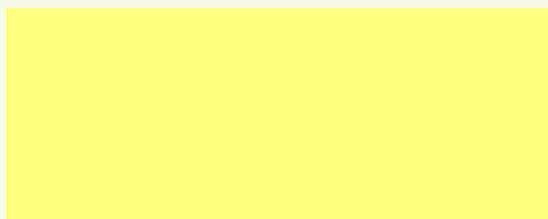
Solitaire en boomgroep: eik, beuk, kastanje, linde, noot, grove den

boomgroep

solitaire

4.7

Jong broekontginningen landschap

Visie

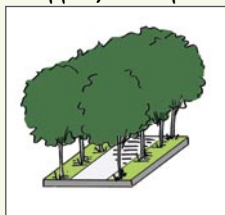
Het jong broekontginningenlandschap in Huinerbroek biedt ruimte voor schaalvergroting van de landbouw. Daarbij wordt gestreefd naar het behouden en versterken van het landschappelijke raamwerk van wegbeplantingen. Vooral bij nieuwe erven en bij veranderingen op erven is het van belang om met streekeigen beplanting het erf onderdeel te laten uitmaken van het landschap.

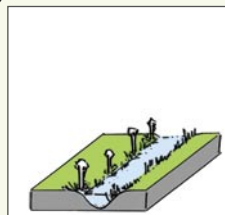
Bouwstenen landschappelijke inpassing

houtsingel

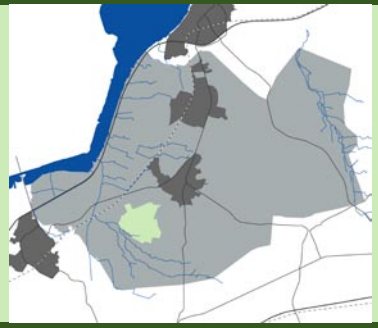
laan

knotbomen

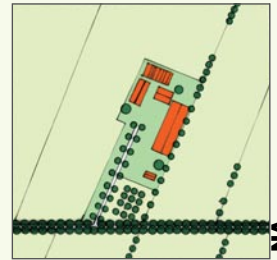
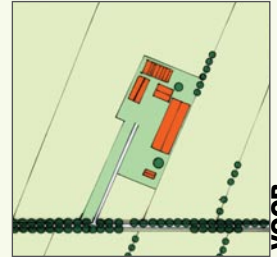
Ruimtelijke karakteristiek

Dit tweede type jonge ontginningenlandschap is ontstaan in het oorspronkelijk natte gebied Huinerbroek, ten zuiden van Putten. Het landschap is herkenbaar aan de smalle, lange percelen, de rechte wegen met op kleine afstand van de weg liggende boerderijen. In het landschap zijn vele sloten en elsensingels te vinden.

Richtlijnen / opgaven

- behoud relatieve openheid;
- accentuering “rechte kamerstructuur” en lijnen in het landschap door houtsingels;
- laanbeplanting langs wegen als structuurdragers van het landschap;
- laanbeplanting langs inrit;
- herstel en behoud houtsingels;
- solitair voor op het erf;
- eventueel hoogstamfruitboomgaard op het erf.

Sentimentkeuze

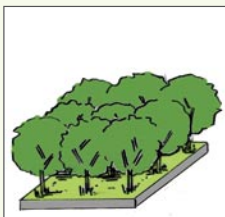
Houtsingel: es, els, ruwe berk

Laan: eik, es

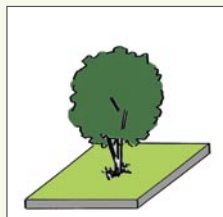
Knotbomen: knotwilgen, knotelzen

Boomgaard: hoogstamfruit als (sier)appel, (sier)peer

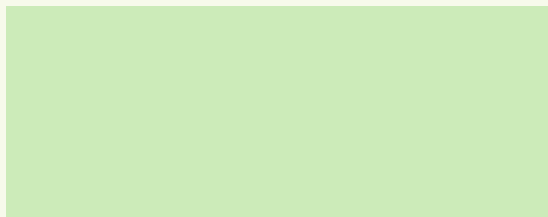
Solitair: eik, beuk, kastanje, linde, noot

boomgaard

solitair

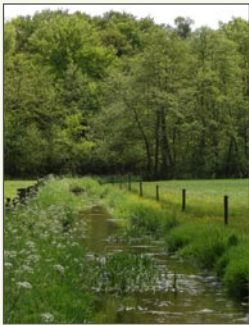

4.8

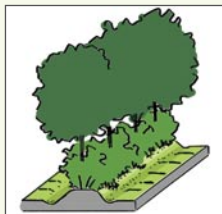
Beekdallandschap Leuvenumse Beek

Visie

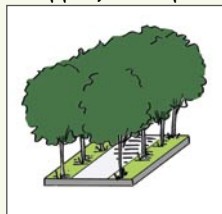
In dit gebied wordt gestreefd naar behoud en ontwikkeling van het kleinschalige natuur- en cultuur-landschap. Hierbij is de afwisseling van bos, open akkers en weilandjes, het behoud van hoogteverschillen en het behoud van de bijzondere flora en fauna van belang.

Bouwstenen landschappelijke inpassing

houtwal

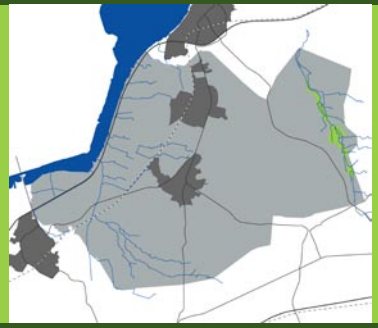
laan

houtsingel

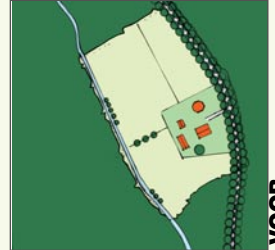
Ruimtelijke karakteristiek

De Leuvenumsebeek / Staverdensebeek stroomt door een afwisselend beekdallandschap met bosjes, houtwallen, heideterreintjes, kleine akkers en graslandjes en slingerende wegen. Dit oude natuur- en cultuurlandschap is goed in tact gebleven en is zeer waardevol.

Richtlijnen / opgaven

- behoud openheid "beekdalkamers";
- behoud en herstel elzensingels haaks op de beek;
- behoud en herstel bomenrijen langs de beek;
- ontwikkeling natuurvriendelijke oevers en nattere hooilanden langs de beek. Zichtbaar maken gradiënt van nat naar droog;
- laanbeplanting langs de inrit;
- solitairen en/of boomgroep op het erf.

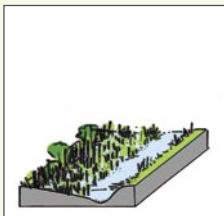

Sentimentkeuze

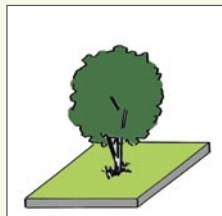
Bomenrij en -singel: eik, ruwe berk, es, els / *Laan:* eik, beuk

Houtwal: eik, es, els, ruwe berk, lijsterbes, meidoorn, hazelaar, veldesdoorn, hondsroos, vuilboom, gelderse roos, hulst

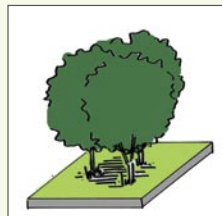
Solitair en boomgroep: eik, beuk, kastanje, linde, noot

natuurvriendelijke oever

solitair

boomgroep

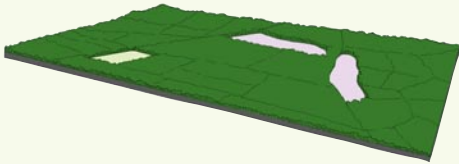

4.9

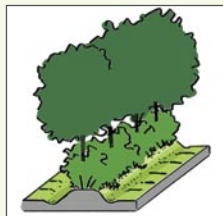
Bos- en heidelandschap

Visie

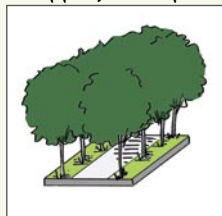
In het bos- en heidelandschap wordt gestreefd naar verdere ontwikkeling van de verschillende bostypen en behoud en versterking van de openheid van de heideterreinen en de karakteristieke agrarische enclaves, zoals Drie, Houtdorp en Koudhoorn. Het verbeteren van de beeldkwaliteit van erven is ook een doel in dit gebied.

Bouwstenen landschappelijke inpassing

houtwal

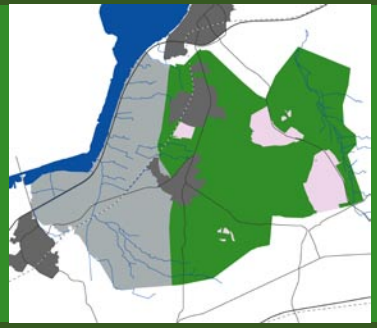
laan

houtsingel

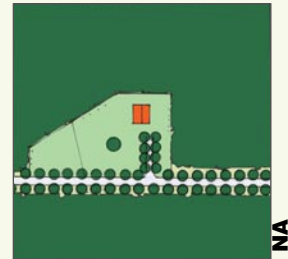
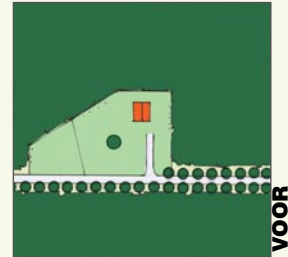
Ruimtelijke karakteristiek

Het grootste deel van het Veluwemassief bestaat uit bos en heideland. De heideterreinen zijn eigenlijk nooit ontgonnen gebieden. De bossen zijn voor een deel aangeplant op voormalige heideterreinen. Er zijn drie typen bosgebieden: oud bos (Speulder- en Sprielderbos), fragmentenbos en stuifzandbos (Leuvenumse bos).

Richtlijnen / opgaven

- behoud open ruimte in bos;
- creëren structuurrijke (ecologische) bosranden;
- behoud zicht vanaf weg op woning; (bij niet te grote afstand tot weg);
- accentueren inrit met laanbeplanting;
- forse laanbeplanting langs wegen;
- eventueel houtwal/-singel langs erf grenzen;
- solitaire en/of boomgroep op erf.

Sentimentkeuze

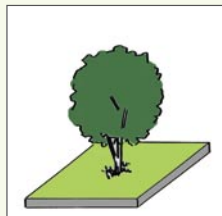
Laan: eik, beuk / **Bosperceel:** eik, ruwe berk, den

Houtwal: eik, es, els, ruwe berk, lijsterbes, meidoorn, hazelaar, veldesdoorn, hondsroos, vuilboom, gelderse roos, hulst

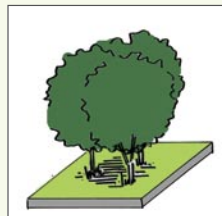
Solitair en boomgroep: eik, beuk, kastanje, linde, noot

bosperceel

solitair

boomgroep

Informatie en contact

Gemeente Ermelo

Postadres **Postbus 500**

3850 AM Ermelo

Telefoon **0341.567.321**

www.ermelo.nl

Gemeente Putten

Postadres **Postbus 400**

3880 AK Putten

Telefoon **0341.359.611**

www.putten.nl

Colofon

Nieuwland Advies

bezoekadres **Haagsteeg 4**

postadres **Postbus 522**

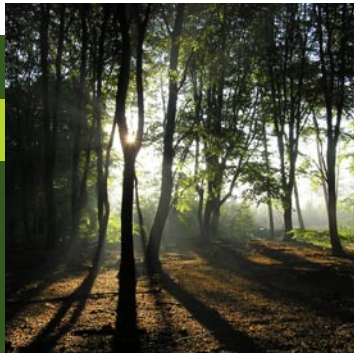
6700 AM Wageningen

telefoon + **31.(0)317.467.246**

fax + **31.(0)317.467.200**

e-mail **advies@nieuwland.nl**

www.nieuwlandadvies.nl

9431 EPL © 2011 Nieuwland Advies, Wageningen

Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur(s).

Deze uitgave is met de grootste zorgvuldigheid opgesteld. Noch de makers, noch de uitgever stellen zich echter aansprakelijk voor eventuele schade als gevolg van eventuele onjuistheden en/of onvolkomenheden in deze uitgave.

tekst en beeld: **ing. Maarten Scherrenburg, ir. Tony Hengstmengel en ir. Harro Wieringa**
ontwerp en opmaak: **Deirdre Goossens**